

KENTLİ HAKLARI BAĞLAMINDA KENTİ YENİDEN DÜŞÜNMEK*

Re-thinking The City in the Context of Urban Rights

İdris KOLOĞLU*

ÖZ

Tüketici Hakları Derneği tarafından yayımı tasarlanan ve editörlüğünü Hakan Reyhan ve Özkan Leblebici'nin yapmış olduğu "Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek" başlıklı makalelerden oluşan kitapta kentleşme olgusu tarihsel gelişim süreci içerisinde anlatılırken, güncel kent ve kentleşme sorunları da kentli hakları açısından ele alınmış ve kentlerde yaşayan halkın aynı zamanda birer tüketici olduklarından yola çıkılarak, kentli haklarının kapsamının daha geniş düşünülmesi gerektiği anlatılmaktadır. Çalışmada ayrıca dünyanın bugün geldiği noktada, kentlerin artan nüfus ve üretim örgütlenmesindeki yeri ile önemini korumaya devam edeceği, bu nedenle kentsel mekânın kavramsal çözümlemesinin yapılmasının gerektiği, kentin bütün boyutlarıyla ele alınmasının daha kapsamlı ve disiplinler arası çalışmalar gerektirdiği belirtilmektedir. Bunlara ilave olarak, yapılacak bu tür çalışmaların bilimsel ve çok yönlü bir anlayışla kentlileri de sürece dâhil ederek yapılması gerektiği ve bunun kentli haklarının kapsamını genişleteceği, dolayısıyla yerel yönetimlerde demokratik temsilin geliştirilmesinin genel olarak demokratik algının gelişmesine de yardımcı olacağı, bu nedenle hem kentliye hem de yerel ve merkezi yönetimlere karşılıklı sorumluluklar düştüğü savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent Hakkı, Kent Yoksulluğu, Kentsel Dönüşüm, Afet Yönetimi, Küresel Kentler.

ABSTRACT

In the book consisting of articles titled "Rethinking the City in the Context of Urban Rights", designed to be published by the Consumer Rights Association and edited by Hakan Reyhan and Özkan Leblebici, the phenomenon of urbanization is explained in the historical development process, while current city and urbanization problems are discussed in terms of urban rights and urbanization. It is explained that the scope of urban rights should be considered more broadly, considering that the living people are also consumers. The study also states that at the point the world is at today, cities will continue to maintain their importance with their increasing population and place in production organization, therefore a conceptual analysis of urban space needs to be made, and addressing the city in all its dimensions requires more comprehensive and interdisciplinary studies. In addition, it is stated that such studies should be carried out with a scientific and multi-faceted approach by including the citizens in the process, and this will expand the scope of the rights of the citizens, and therefore, the development of democratic representation in local governments will also help the development of democratic perception in general, therefore it is important for both the citizens and the local. It is argued that mutual responsibilities fall on central governments.

Keywords: Right to the City, Urban Poverty, Urban Transformation, Disaster Management, Global Cities.

* Hakan Reyhan & Özkan Leblebici (Ed.), (2013), *Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek*, Alter Yayıncılık, 307 S.

** Dr., İller Bankası A.Ş., ikologlu@ilbank.gov.tr, ORCID: 0000-0002-3131-5684.

1. GİRİŞ

Tüketici Hakları Derneği tarafından yayımı tasarlanan ve editörlüğünü Hakan Reyhan ve Özkan Leblebici'nin yapmış olduğu “Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek” başlıklı makalelerden oluşan bu kitapta kentleşme olgusu tarihsel gelişim süreci içerisinde anlatılırken, güncel kent ve kentleşme sorunları da kentli hakları açısından ele alınmakta ve kentlerde yaşayan halkın aynı zamanda birer tüketici olduklarından yola çıkılarak, kentli haklarının kapsamının daha geniş düşünülmesi gerektiği anlatılmaktadır. **Çalışmada ayrıca dünyanın bugün geldiği noktada, kentlerin artan nüfus ve üretim örgütlenmesindeki yerini ve önemini korumaya devam edeceği, bu nedenle kentsel mekânın kavramsal çözümlenmesinin yapılmasının gerektiği** ve dolayısıyla kentin bütün boyutlarıyla ele alınmasının daha kapsamlı ve disiplinler arası çalışmalar gerektirdiği belirtilmektedir. Bunlara ilave olarak, yapılacak bu tür çalışmaların bilimsel ve çok yönlü bir anlayışla kentlileri de sürece dâhil ederek yapılması gerektiği ve bunun kentli haklarının kapsamını genişleteceği, dolayısıyla yerel yönetimlerde demokratik temsilin geliştirilmesinin genel olarak demokratik algının gelişmesine de yardımcı olacağı, bu nedenle hem kentliye hem de yerel ve merkezi yönetimlere karşılıklı sorumluluklar düştüğü savunulmaktadır.

Kitap 2013 yılında yayımlanmış olup, 307 sayfa ve 8 bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlıkları; “Kent Hakkı”, “Kentsel Mücadelede Kentteki Hakların Kentli Haklarına ve Kent Hakkına Dönüşümü”, “Kent Kültürünü Yeni Boyutlarıyla Düşünmek”, “Bir Tüketici Olarak Kentli, Sağlıklı ve Yaşanabilir Bir Kent ve Çevre Hakkı: Bolu Örneği”, “Kentsel Dönüşümde Kentli Hakları **Çerçevesinde** Dönüşüm Gereksinimi”, “Afet Yönetimine Kentli Penceresinden Bakmak”, “Bütçelemenin Temel İlkeleri ve Belediye Bütçesi” ve “Küreselleşme, Küresel Kentler ve Yoksulluk” **şeklindedir.** Kitap yayınlanmasından bu yana on yıl geçmesine karşın halen herhangi bir kitap incelemesine konu olmamıştır. Ancak kitapta yer alan konular, **ülkemizde** ve dünyada giderek ağırlaşan ve güncelliğini koruyan temel kentleşme ve kentlileşme sorunları olduğundan, bu alanda **özgün** bir kaynak kitap olan ve halen de bu niteliğini sürdürmekte olan eser hakkında kitap incelemesi yapılmasının literatüre katkısı olacağı değerlendirilmiştir.

1. Bölüm: Kent Hakkı

Kıvılcım Akkoyunlu Ertan tarafından kaleme alınan bu bölümde (ss. 13-39), öncelikle kent kavramı üzerinde durulmuş ve çeşitli tanımlarından hareketle **kent**, “*çinde yaşayan insanları ile bütünleşmiş bir mekan olarak kurdan farklı biçimde eko-*

nomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve psikolojik farklı nitelikler ve yeni olanaklar ile ortaya çıkmış nüfus birikimi sürecinin yaşandığı yer” (s. 15), **kent hakkı** da “kentlerin oluşumuna yurttaşların katılmasını tanımlayan haklar bütünü” olarak tanımlanmıştır (s. 17). Yazar bu makalesinde Lefebvre’nin “Kent Hakkı” eserinde kentsel post modern burjuvazi felsefesini genel hatlarıyla ortaya koyduğunu anlatarak, ayrıca Purcell ve David Harvey’nin de kent hakkının gelişiminde önemli katkıları olduğunu vurgulamıştır.

Bunların yanında çalışmada, kent hakkının uluslararası alanda ilk kez 1933 Atina Sözleşmesi ile ortaya çıktığı, bu sözleşmede şehirciliğin, “oturmak”, “**çalışmak**”, “dinlenmek” ve “dolaşmak” olarak dört önemli işlevine vurgu yapıldığı, daha sonra da Kentteki İnsan Haklarını Koruma Avrupa Şartı’nın 2000 yılında ortaya çıkarak, 21 ülkede 350’den fazla kent tarafından kabul edildiği belirtilmiştir. Yine çalışmada Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı’nın da 2002 yılında ortaya çıktığı ve kent hakkını; “demokrasi, ekonomik ve toplumsal yaşam, kültürel yaşam, rekreasyon, fiziksel etkinlikler ve sporlar, çevre ve sürdürülebilir gelişme, güvenlik, belediye hizmetleri” şeklinde yedi başlık altında ele aldığı açıklanmıştır. Ayrıca makaleye göre 2004 Dünya Kent Hakkı Şartı ve 2005 Kentte İnsan Hakları İçin Gündem Şartı ile kent hakkının kapsamı daha da genişlemiştir (ss. 26-29).

Makalede kent hakkının gelişiminin anlatılmasının ardından, yazar tarafından çalışmada kent hakkına yönelik tehditlerin bulunduğu da dikkat çekilmiştir. Ona göre bu tehditlerden biri kent hakkının tanımında mutabakat bulunmamasıdır. Diğer tehditler ise kent hakkının kurumsallaşan diğer hakları dışarıda bırakma ihtimali ve kent hakkının diğer insan hakları ile ilgili uygulama sorunları bulunan bir ortamda normlaşmasının zorluğudur. Çalışmada bunlara ilave olarak, kent hakkı ile tüketici hakları ilişkisi de incelenmiş olup, kent hakkı ihlallerinin önemli bir kısmının ayrıca tüketici hakkı ihlali olduğu belirtilmiştir (ss. 30-33).

2. Bölüm: Kentsel Mücadelede Kentteki Hakların Kentli Haklarına ve Kent Hakkına Dönüşümü

Savaş Zafer Şahin tarafından çalışılan bu bölümde (ss. 41-60), kentler ile hak kavramı arasındaki ilişkinin tarihsel süreçte üç aşamada yaşandığı; birinci aşamanın kentlerin temel insan haklarının aranması sürecinde bir sahne niteliği taşıdığı, ikinci aşamanın kentte yaşayan insanlara kentte yaşayabilmeleri için vazgeçilmez olan hakların tanınması aşaması olduğu, üçüncü ve içinde bulunduğumuz aşamanın ise kent hakkı tartışmalarının yaşandığı aşama olduğu belirtilmiştir. Ayrıca **kentli hakları**, **konut hakkı** ve **kent hakkı** gibi kavramların, haklar kategorisinde,

birinci, ikinci ve üçüncü kuşak hakları çapraz kestiği, dolayısıyla her üç grup hakla bağlantısı ve ilişkisi bulunduğu, şemsiye kavram niteliğindeki **kentli hakları** kavramının ise günümüzde daha çok ikinci ve üçüncü kuşak hakların bir bileşimi olarak ele alındığı açıklanmıştır.

Makalede Castells'in de belirttiği gibi, konut benzeri kentsel hak taleplerinin dile getirilmesinde ve insan haklarına yönelik mücadelelerde, 1871 yılında 71 gün devam eden **Paris Komünü tecrübesinin önemli bir yere sahip olduğu** (s. 48), öte yandan 19. ve 20. Y.Y.'da kapitalist ekonomik sistemin bazı dönemlerde krizlere girdiği ve krizlerin aşılmasında ise kentli ve kent haklarının yeniden düzenlenmesi ve kısıtlanmasının önemli bir etkisi bulunduğu anlatılmıştır. Yazar tarafından ayrıca hâlihazırda neo-liberal yaklaşımların bir çözüm modeli olarak kent yönetimine katılımda yönetim kavramını öne sürdüğü, ancak bu yeni yaklaşım çerçevesinde kentli haklarını uluslararası bir çerçeveye oturtma düşüncesi ile kenti ve kentsel yaşamı metalaştırarak dönüştürme çabalarının çatıştığı vurgulanmıştır.

Çalışmada 1992 yılında Avrupa Konseyi'nin onayladığı Avrupa Kentsel Şartı ile kentsel problemlerin haklar yönüyle değerlendirilmesi ve kurumsallaşmasında ciddi bir adım atıldığı, 2008 yılında bu düzenlemenin yenilenerek, kent hakları ve hizmetlerinden o yerde yaşayan tüm halkın yararlanması gerektiğinin kabul edildiği, öte yandan 1996 yılında İstanbul'da yapılan **Habitat Konferansı**'nda konut hakkı kavramının gündeme geldiği, daha sonraki süreçte de 2000'lerde dünyanın farklı bölgelerinde yapılan çeşitli sosyal forumlarda kent yönetimine katılım hakkındaki eşitliğin öne çıktığı anlatılmıştır (s. 50).

Çalışmada ayrıca Lefebvre tarafından, bir kentte yapılacak mekânsal tanzim işlerinin orada yaşayan halkın haklarını ciddi şekilde etkileyebileceği, bu nedenle bu hakların kazanılması, tanınması ve kaybedilmesinin önüne geçilmesi amacıyla veya kentsel hayatın bütününde kabul görececek bir hak olarak kent hakkının ileri sürüldüğü vurgulanarak, kent hakkının özellikle Paris'in varoşlarında, Arap Baharında, Londra ve Newyork'ta ve diğer birçok kentte işgal (Occupy) sırasında önemli bir yer tuttuğu savunulmuştur (s. 52).

Makalede sonuç olarak, tüketici hakları, sendikal haklar ve kentli hakları gibi hakları kapsayan ve kentte yaşayan tüm kentlilerin haklarının bir bütün olduğunu gösteren yeni kavramlara ihtiyaç bulunduğu değerlendirilerek, bu amaçla Türkiye'de 2010 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca düzenlenen Kentleşme Şurası'nda dile getirilen **kentli sendikacılığı** ve **kentli sendikası** kavramları önerilmiştir (ss. 56-57).

3. Bölüm: Kent Kültürünü Yeni Boyutlarıyla Düşünmek

Ahmet Mutlu tarafından çalışılan bu bölümde (ss. 61-90), kent kültürü ve kentlilik bilinci ile kentli ve tüketici hakları ele alınmıştır. Çalışmada önce kent kültürü ve kentlilik bilincine ilişkin bir içerik analizi yapılmış, daha sonra da kentsel mal ve hizmetlere ilişkin var olduğu belirtilen krizin atlatılmasına yönelik kentli hakları çerçevesinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmada kent kültürünün, günümüzde gittikçe kalabalıklaşan, yoğunlaşan ve kozmopolit yapı kazanan kentlerde ortaya çıkan kargaşa ve gerilimleri azaltabilmenin bilinen en etkili yolu olduğu anlatılmıştır. Buradan hareketle **kentlilik bilinci** ise, kent kültürünün bireylerin tutum ve davranışlarına dönüşmesi olarak tarif edilmiştir. Ayrıca son otuz yıllık dönemde kent kültürünün işlevinin temsili demokrasinin krizine paralel olarak arttığı ve böylece kent kültürünün aslında demokrasinin işlevselliğini ve hukuk kurumunun etkinliğini de arttıran bir faktör haline geldiği savunulmuştur (ss. 64-66).

Yazar tarafından günümüzde kentliliğin yaygın olarak kent değerleriyle bütünleşme olarak algılandığı ve bu nedenle kırdan kente göç edenler bağlamında incelendiği ifade edilmiştir. Öte yandan kişilerin kentlileşme sürecindeki değişimin ise genelde ekonomik ve sosyal açıdan değişim olarak ele alındığı vurgulanarak, kentli bireylere ilişkin ortak bazı tutum ve davranışların geliştirilmesinin **mümkün** olabileceği dile getirilmiştir.

Çalışmada kentlilik bilinci, “*bir ferдин kentte yaşadığını ve kentli olduğunu bilmesi ve bundan dolayı o kente özgü tavır ve davranışları kabullenmesi*” şeklinde açıklanmıştır. Sanıldığı gibi tersine kentlilik bilincinin varlığı için kentin yerleşik sakini olmanın gerekmediği bunun en bariz örneğinin ise Rotterdam Projesi olduğu ve kentlilik bilincine sahip bireyin bu bilinci sadece doğduğu değil, yaşadığı yerde de gösterilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca kentlilik bilincinin oluşmasında bireysel, sosyal, ekonomik ve fiziksel çeşitli faktörlerin bulunduğu dile getirilerek, kentlilik bilincini gösteren şu kriterlerden bahsedilebileceği ifade edilmiştir: Saygı, hoşgörü, demokratik bilinç, kenti sahiplenme, süreçlere katılım, aidiyet, sorunlara ilgi gösterme (ss.72-75).

Makalede ayrıca **kentli hakları** “*diğer insan haklarının dışında kalan ve kent halkının kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal haklarını kentte kullanabilmesi ve kent hayatının olanaklarının kentli bireye temin edilmesine yönelik haklar*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu hakların gerçekleştirilmesinin de özerk, katılımcı ve demokratik yönetimi gerektirdiği tespiti yapılmıştır (ss.75-77).

Çalışmada kentli haklarının kapsamının Kentsel Şart I ile ilk defa ortaya konulduğu, Leipzig Şartı ve Kentsel Şart II ile geliştirildiği de vurgulanmıştır. Kentsel Şart I (1992)'e göre ise kentli haklarının kapsamı özetle, konut, sağlık, kirletilmemiş sağlıklı bir çevre, kültürler arası kaynaşma, güvenlik, istihdam, dolaşım, sürdürülebilir kalkınma, nitelikli bir fiziksel ve mimari çevre, dinlenme ve spor, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik kalkınma, yerel yönetimler arası işbirliği, mal ve hizmetlere erişim, tabii kaynaklar ve zenginliklerin korunma ve yönetimi, kişisel bütünlük, mali yapı ve mekanizmalar ve eşitliktir (ss. 78-79).

Makalede sonuç olarak, kentlilerin kentte bir tüketici olduğu belirtilerek, haklarından haberdar olunması, aktif girişimde bulunulması, yönetimlerden düzenleme ve denetleme talep edilmesi ve adamsendecilikten uzak hareket edilmesi gerektiği **üzerinde durulmuştur** (ss. 83-84). Ayrıca **ülkede kentsel krizin önemli bir boyutunun da kentte yaşayanların hak algısı ve hak arama süreçlerine ilişkin olduğu**, bunun ise yeterli bilgi ve bilinç sahibi olmaktan veya yasal süreçlerin sonuç doğuracağına olan güvenin yeterli olmamasından kaynaklanabileceği belirtilmiştir (ss. 85-87).

4. Bölüm: Bir Tüketici Olarak Kentli, Sağlıklı ve Yaşanabilir Bir Kent ve Çevre Hakkı: Bolu Örneği

Mehmet Tunçer'in kaleme aldığı bu bölümde (ss. 91-146), öncelikle Türkiye'de tüketici hakları ve kent olgusu ele alınmış, sonra da Bolu ili örnek alınarak tüketicilerin yaşanabilir ve sağlıklı kent hakkı incelenmiştir (ss. 91-93). Bu kapsamda Bolu'da belediyeçilik hizmet ve uygulamaları ile özellikle Abant Gölü Tabiat Parkı'nda gerçekleşen düzenlemeler hukuki, ekolojik ve biyolojik açılardan ele alınmıştır.

Makalede kent yoksulluğu kavramı üzerinde durularak, **kent yoksulluğu** "*kentli bireyin gelir noksanlığı ve bunun kente etkilerinin ötesinde, kaynakların düşüncesizce belli bir tasarımdan yoksun ve kent politikası olmaksızın kullanımı ve ziyarı*" olarak tanımlanmış ve yazar tarafından kentlerde Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonunun 10. maddesi kapsamında planlı bir kentleşme politikası takip edilmesinin önemi vurgulanmıştır (ss. 97-98).

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kentlinin tüketici hakları ile tüketicinin temel ihtiyaçlarının karşılanması hakkı anlatılmıştır. Bu çerçevede, **Bolu Belediyesi tarafından Kent Merkezi Kültür Park Projesi, Anıtpark (Kent Meydanı) Projesi ve Bolu İl Özel İdaresi tarafından Abant Gölü Tabiat Parkı** düzenleme çalışmaları, ekolojik, tarihsel, arkeolojik, ulaşım, sosyal açılardan eleştirel bir gözle değerlendirilmiş ve bunların ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde sonuçları

tartışılmıştır. Bu kapsamda Bolu Belediyesi tarafından kentin geleceğine yönelik planların hazırlanmadığı, kırsal alanlarla köy yerleşik alanlarının gelişigüzel çok katlı yapılaşmaya açıldığı, kent merkezi (meydan düzenlemesi) için hazırlanan plan ve projelerin tarihsel ve arkeolojik değerleri tehdit ettiği gibi kentlinin, yayanın ve tüketicinin hukukuna zarar verdiği, kentte büyük ölçekli altyapı çalışmaları sırasında en basit yol ve kaldırım hizmetlerinin dahi göz ardı edildiği anlatılmıştır (ss. 104-115).

Çalışmada ayrıca Bolu İl Özel İdaresi tarafından Abant Gölü Tabiat Parkı'nda yapılan çalışmalar sırasında, özel statü ile koruma altına alınan Abant Gölü Tabiat Parkı'nın yapay bir park gibi düşünülerek, parkın bir inşaat alanına çevrildiği, mevcut Uzun Devreli Gelişme Planının dikkate alınmadığı ve parkta ciddi bir tahribata neden olunduğu, göl etrafındaki dolgu çalışmaları ile kıyı çizgisinin değiştirildiği, supralittoral zonun (su yaşamı için en önemli ekolojik zonlardan) büyük ölçüde bozulduğu, suyun yükselmesi ile nilüferlerin sular altında kaldığı, eski yolun genişletilmesi ve aydınlatma çalışması sırasında Abant Gölü'nün bir şehir parkı gibi kurgulanarak doğal dokusunun göz ardı edildiği ve yapay bir havuz oluşturulmaya çalışıldığı, bu tahribat nedeniyle açılan davalar sonucu yürütmenin durdurulduğu, söz konusu uygulamaların, temel çevre yasalarına ve uluslararası anlaşma ve sözleşmelere aykırı olduğu, yetkililerin kendilerine emanet edilen ve korumakla yükümlü oldukları milli serveti heba ettiği, dolayısıyla bu durumun Türkiye'yi çevre konusunda uluslararası taahhütlerini ifa etmeyen bir ülke pozisyonuna düşürdüğü açıklanmıştır (ss. 116-135).

5. Bölüm: Kentsel Dönüşümde Kentli Hakları Çerçevesinde Dönüşüm Gereksinimi

Özkan Leblebici ve Bilge Hakan Açıl tarafından hazırlanan bu bölümde (ss. 147-183) yazarlar tarafından, Türkiye'de uygulanan kentsel dönüşüm çalışmaları kentli hakları yönünden incelenmiştir. Bu çerçevede uygulanmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarına ilişkin kararların kent sakinlerinin uzağında alındığı vurgusu yapılarak, İstanbul, Ankara ve Münih örnekleri bu yönden kıyaslanmıştır.

Çalışmada kentlerin tarihsel gelişim sürecinden bahsedilerek bugün gelinen noktada, ülke içi göçün kontrol altına alınabilmesi ve kaynakların etkin kullanımının ancak etkili bir kent planlaması ile mümkün olabileceği, bu planlamanın ise ulusal ve hatta küresel etkileşimleri de göz önüne alarak başarıya ulaşabileceği belirtilmiştir. Bunun yanında çalışmada kentsel dönüşümün nedenleri, amaçları ve Türkiye'deki durumu ele alınmış, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) uygu-

lamaları incelenerek, ülkemizde merkezîyetçi uygulamaların ağır bastığı ve yerel yönetimlerin bu çalışmalarda edilgen durumda kaldığı ifade edilmiş ve kentsel dönüşümde katılımın önemi üzerinde durularak, uygulamalarda insan ve kentli hakları boyutunda ciddi eksiklikler bulunduğu anlatılmıştır (ss. 149-154).

Bunlara ilave olarak, makalede kentsel dönüşümün sadece mekanın işlevsel ve biçimsel dönüşümü **üzerinden** rant odaklı ele alındığına vurgu yapılarak, uygulamaların **toplum odaklı ve disiplinler arası** bir yaklaşımla ele alınmasının zaruri olduğu anlatılmıştır. Ayrıca kentsel dönüşümde ortaya ilave bir rant ve değer çıksa dahi bunun kentin asli sahibi olan kentlilere fayda sağlaması gerektiği ancak mevcut durumda böyle olmadığı savunulmuştur (ss. 169-174).

Çalışmada bunlara ilave olarak, kentlerin uzun vadeli master planlarının hazırlanması gerektiği vurgulanarak, kentlilerin de kentin geleceği üzerinde gerçekten söz sahibi olması gerektiği ifade edilmiştir (ss. 178-180).

6. Bölüm: Afet Yönetimine Kentli Penceresinden Bakmak

Özkan Leblebici tarafından yazılan bu makalede öncelikle genel olarak afet olgusu ve afet yönetimi ele alınmıştır (ss. 185-206). Çalışma kapsamında **afet, insanlar ve toplumlar için ekonomik, sosyal, fiziki ve psikolojik çeşitli olumsuz etkiler yaratan ve hayatın normal akışını kesintiye uğratan doğal veya insan kaynaklı hadiseler olarak tanımlanırken, afet yönetimi ise özetle, afet yaşanmadan önce, afet sırasında veya sonrasında, risklerin ve hasarların azaltılmasına yönelik faaliyetler olarak açıklanmaktadır (ss. 186-188).**

Makalede bu tanımlamalardan sonra Türkiye’de afet yönetimine ilişkin mevzuat incelenerek, **ülkede** afet yönetiminde örgütlenme bütünlüğünün sağlanamadığı tespiti yapılarak, buradaki temel sorunun, toplumun afete olan ilgisizliği ve politika yapım sürecine gereken önemin verilmemesi olduğu anlatılmıştır. Ayrıca 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile getirilen düzenlemelerin de 2011 Van Depremlerinde test edildiği ve sorunları çözmede yetersiz kaldığı vurgulanmıştır (ss. 190-193).

Bunların yanında çalışmada afetlerin kalkınmaya etkisi incelenerek, kentlerin gelişmesiyle **dünyada giderek afet maliyetlerinin de arttığı, BM Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan Afet Riskini Azaltma Raporu’nda 1960’larda 75,5 milyar USD, 1990’larda ise 660 milyar USD ortalama yıllık afet kaybının olduğu belirtilmiştir (ss.193-195).** Ayrıca doğa olaylarının afete dönüşme nedenleri de incelenerek, bunların en önemli sebeplerinin doğal afet dışı faktörler-

den ileri geldiği tespiti yapılmıştır. UNDP tarafından hazırlanan birçok raporda afetlerin kalkınmanın önünde ciddi riskler yarattığı ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere göre afet sonrasında normal hayata dönüşü sağlamada zorlandığı vurgulanmıştır (ss. 199-201).

Öte yandan makalede afet riskine karşı kentsel planlama öne çıkarılarak, mekânsal stratejik planlama ve sakınım planlamasının önemi anlatılmış ve 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'un, risk yönetimi kapsamında ele alınması gereken bu temel unsurlardan yoksun olduğu ifade edilmiştir (s. 200).

Çalışmada bu hususların dışında afet durumunda oluşan zarardan idarenin ne derece sorumlu olacağı hususu da irdelenmiştir. Bu kapsamda bir kusurun tespiti veya kusur olduğu yönündeki kanaatin oluşması halinde, Anayasanın 125. maddesi kapsamında idare aleyhine dava açılmasının mümkün olduğu belirtilerek, idarenin kusurlu ve kusursuz sorumluluk halleri ve mücbir sebepler ele alınmıştır. Böylece bilinçli kent sakinlerinin, olayların nasıl afete dönüştüğünü sorgulaması ve hukuki açıdan haklarını araması gerektiği mesajı verilmiştir (ss. 201-202).

Yazar tarafından son olarak da Türkiye'de bir yandan kentleri dönüştürürken, diğer yandan kentlilerin sürecin dışında kaldığı, bunun ise dönüşümün insan odaklı değil rant odaklı olduğu şüphesini doğurduğu, ayrıca yüksek katlı ve nüfus yoğunluğunu arttıran kentsel dönüşüm uygulamalarının kentlerin afet riskini bilimsel olarak azaltmadığı dile getirilmiştir (ss. 203-204).

7. Bölüm: Bütçelemenin Temel İlkeleri ve Belediye Bütçesi

Yazar İsmail Bingöl tarafından bu bölümde (ss. 207-228), 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamındaki düzenlemelerin belediyelerin mali yapıları ve bütçe sisteminde kısa ve orta vadede yaratacağı sonuçlar ele alınmıştır. Yazara göre bu düzenlemeler ile daha önceden Türkiye'de uygulanan Program Bütçe ve Muhasebe Sistemi terk edilerek, bunun yerine Analitik Bütçe ve Tahakkuk Esaslı Muhasebe Sistemine geçilmiş olup, kamuda ciddi bir zihniyet değişimi söz konusu olmuştur.

Bu kapsamda, 2005 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerini, sosyal güvenlik kurumlarını ve mahalli idareleri kapsadığı belirtilerek, kanunda, **bütçe, kamu geliri ve kamu gideri** tanımlamalarının yeniden yapıldığı anlatılmıştır. **Çalışmada** daha sonra gerek borçlanma yoluyla sağlanan kaynakların gerekse borç

anapara ödemelerinin artık kamu geliri ve kamu gideri sayılmaması nedeniyle bu düzenlemelerin borçlanmayı teşvik edici etkisi olacağı savunulmuştur (ss. 208-209).

Çalışmada ayrıca, 5018 sayılı Kanunla performans esaslı bütçeleme kavramının gündeme geldiği, 5393 sayılı Belediye Kanunu ile de nüfusu 50.000'nin altında bulunan belediyeler hariç stratejik plan hazırlamanın bir zorunluluk haline getirildiği ifade edilmiştir. Öte yandan 5018 sayılı yasayla katma bütçe uygulamasının kaldırılması sonucu, belediyelerin daha önce belediye bütçesi dışında ayrı bütçe ile yürüttükleri işletmelerin belediye bütçesi içine alınarak şirketleşmenin teşvik edildiği anlatılmıştır. Ancak yazara göre, bütçenin yıllık olma ilkesinden uzaklaştırıldığı ve bu nedenle bütçelerin artık orta vadeli bir mali programa dönüştüğü, ayrıca eski bütçe sisteminde olmayan yeni bir uygulama ile 5018 sayılı Kanun uyarınca artık bütçelerin merkezi yönetim bütçe tasarısına eklenmek üzere her yılın Eylül ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına bildirildiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla bütün belediyelerin bütçe bilgilerinin artık merkezi olarak takip edilebilir hale geldiği belirtilmiştir (ss. 209-210).

Makalede ayrıca Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği ile analitik bütçe kodlamasının ayrıntılı olarak düzenlendiği, böylece yeni sistemde gider **bütçelerinin, kurumsal sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma, finansman tipi sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma şeklinde yeniden sınıflandırıldığı** açıklanmıştır. Bunun yanında **bütçe denkliliği** ilkesinin yeni uygulamada Yönetmeliğin 19. Maddesine göre ve bütçe gelirleri esas alınarak yapıldığı, gelirlerin harcamaları karşılamaması halinde ise oluşan farkın öncelikle harcama bütçesindeki tertiplerden indirim yapılarak veya yeni bir gelir kaynağı sağlanarak giderildiği, ancak bunun da mümkün olmaması halinde borçlanma yoluna gidildiği anlatılmıştır (ss. 212-220).

Bunlara ilave olarak, eski sistemde **ita amiri, tahakkuk memuru ve sayman üçlemesinin yerini, yeni sistemde harcama yetkilisi, gerçekleştirme görevlisi ve muhasebe yetkilisinin** aldığı ve özellikle harcama yetkilisi ve gerçekleştirme görevlisi sayısının çok olması nedeniyle yerel yönetimlerin mali yönetim yapısında sorumluluğun dağıtıldığı açıklanmıştır (ss. 223-226).

Sonuç olarak, yazar tarafından Türkiye'de bu sistem dönüşümünün esasen uluslararası kuruluşlarca desteklenen ve Türk Kamu Yönetimini uluslararası sistemin kolayca denetlenebilen bir uzantısı haline getirmek amacına yönelik gerçekleştiği belirtilerek, bu gelişmelerin bir devamı olarak Sosyal Güvenlik Kurumlarının özelleşmeye açılmasının muhtemel olduğu iddia edilmiştir. **Öte yandan** belediyelerde

şirketleşmeyi teşvik eden uygulamaların da doğal olarak kamu hizmetlerinin ticarileşmesini ve bunun kentli hakları ve tüketici hakları üzerine yansımalarının hizmet maliyetlerini arttırmak şeklinde olacağı, ayrıca belediyelerin yeni bütçe sistemiyle borçlanma imkânları artarak bu durumun da kentler üzerinde ek maliyetleri beraberinde getireceği, dolayısıyla kentli haklarına yansımalarının olumsuz olacağı dile getirilmiştir. Bunlara ilave olarak yeni düzenlemelerin belediyelerin uluslararası borçlanmasının yolunu açtığı, ancak yerel yönetimlerin karar mekanizmalarının yeterli ve yüksek katılımı içermemesi nedeniyle, bütçe hakkının yetersiz temsilin belirleyiciliğinde bir kentli hakkı olmaktan çıkabileceği savunulmuştur (ss. 226-228).

8. Bölüm: Küreselleşme, Küresel Kentler ve Yoksulluk

Kitabın son bölümü ise Hasan Hüseyin Doğan tarafından kaleme alınmış olup (ss. 231-307), yazar bu makalenin hedefinin küresel kentlerin yeterli hizmet sunmadığı yoksul kesimin yaşam koşullarını ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. Kentlerdeki yoksulluğu **kentli hakkı ihlali** olarak değerlendirmekte olan yazar, dünya ekonomisinde toplam mal ve hizmet üretimini büyüten küreselleşmenin, kalkınmış ülkelerle kalkınma yolundaki ülkeler arasında önceden var olan dengesizliği daha da büyüttüğünü ve yoksulluğu arttırdığını savunmuştur.

Genel olarak 18. Y.Y'dan itibaren küreselleşme ile ilgili gelişmelerin özetlendiği makalede, küreselleşmenin değişik açılardan tanımlamaları yapılarak, çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisindeki etkileri ele alınmıştır. Ayrıca önde gelen çok uluslu şirketlerin ülkelerin çoğundan daha büyük bir mali güce sahip olduğuna işaret edilmiştir. Bu şirketlerin genelde ülkelerin metropollerinde örgütlendikleri, küreselleşmeye hizmet sunan kentlerin genelde küresel ekonominin bağlantı noktaları olan büyük kentler olduğu, bu anlamda küresel kentler arasında üstlendikleri işlemler açısından da bir iş bölümü bulunduğu belirtilmiştir.

Küresel kentlerle ilgili genel bir değerlendirme yapılan makalede, bunların özellikleri, tarihsel süreçleri, metropolis, megalopolis, primate city, profitopolis, megakent gibi kavramların anlamları ve farklılıkları da anlatılmıştır (s. 251). **Dünya kenti** kavramının 18. Y.Y'da ilk kez Peter Hall tarafından kullanıldığı, daha sonra John Friedman tarafından geliştirildiği ve bu kavrama açıklık getirmek amacıyla Friedman tarafından yedi önermede bulunduğu anlatılmıştır. Bu önermeler ise şu şekilde sayılmıştır: Kentin dünya ekonomisi ile bütünleşme derecesi, üstlendiği uluslararası işlevler, küresel üretim ve pazarlamada durumu, kentin küresel denetleme işlevleri (üretim, pazarlama, işgücü vb.), uluslararası sermaye yoğunlaşması,

yurtiçinden ve dışından göçmen çekme, kentlerin büyümesinde olağanüstü toplumsal maliyetlerin oluşması, ekonomik sektörler ve istihdam yapısı (ss. 254-255).

Çalışmada ayrıca küresel kentlerin özellikleri, yoksulluk ve gecekondu mahallelerinin oluşumu irdelenerek, kalkınma ve yoksulluk kavramları üzerinde durulmuştur. Yoksullukla ilgili, mutlak, görel ve çalışma yoksulluğu kavramları açıklanmış, yoksulluğun temel nedenleri ile dünya genelinde yoksulluk incelenmiştir. BM'nin 2000 yılı İnsani Gelişme Raporuna göre dünyada yaşayan 6 milyar insanın 2.8 milyarının günde 2 USD, 1.2 milyarının ise günde 1 USD'a yaşamlarını sürdürmek için çaba gösterdiği ve dolayısıyla dünya nüfusunun %67'sinin yoksul kitle olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Dünya Bankası iktisatçılarının bütün dünya nüfusu genelinde yaptığı ölçümlere göre küresel eşitsizliğin 2000'li yıllarda % 67 gibi inanılmaz bir Gini Katsayısına ulaştığı, bu oranın matematiksel olarak, dünyanın en yoksul 2/3'lük kesiminin sıfır gelire sahipken en üst üçte birlik kesimin her şeye sahip olması anlamına geldiği ve yoksulluğun en çok yoğunlaştığı alanların küresel kentler olduğu, böylece küresel kentlerin etrafında çok büyük ölçekli yoksulluk yuvaları oluştuğu anlatılmıştır (ss. 279-280). Ayrıca dünya genelinde 2010 yılında nüfusu 10 milyonu aşan 30 küresel kentin 23'ünün kalkınmakta olan ülkelerde bulunduğu, bu kentlerde gecekondu mahallelerinin getirdiği büyük sorunların da yönetilmekten uzak olduğu vurgulanmıştır (ss. 251-253).

Makalede ayrıca Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlarca yoksullukla mücadele için bazı yapısal uyum programları uygulandığı, ancak buna rağmen yoksulluk ve sefaletin artarak devam ettiği, bu kuruluşların aldıkları önlemlerle yoksulluğu ortadan kaldırmaktan çok kapitalizmin varlığını daha da güçlendirme yönünde adımlar atarak sorunlara çare üretmekten uzak olduğu belirtilmiştir (ss. 296-297). Yazar tarafından çalışma sonucunda ise özetle **şu öneride bulunulmuştur:** *Büyük kentlere göçün ve yoksulluğun önlenmesi için, ülkelerin yapması gereken öncelikli iş küçük yerleşim yerlerinin yaşam standartlarının yükseltilmesidir. Bunun için de nüfusu bu yerleşim yerlerinde tutabilecek toplumsal ve ekonomik yatırımlar gerçekleştirilerek, iller ve bölgeler arası eşitsizlik azaltılmalıdır (s. 300).*

SONUÇ

Kitap kentleşme olgusunu tarihsel gelişim süreci içerisinde anlatmış ve güncel kent ve kentleşme sorunları özellikle kentli hakları açısından ele alınmıştır. Burada diğer kaynaklardan farklı olarak odak noktası kentlerde yaşayan halkın aynı zamanda birer tüketici oldukları vurgusudur. Böylece kentli haklarının kapsamı li-

teratürden daha geniş olarak ele alınmıştır. Ayrıca dünyada ve Türkiye’de kentlerin artan nüfus ve üretim örgütlenmesindeki yeri ile önemini korumaya devam edeceği öngörülmüş olup, geçmişten günümüze kitabın bu öngörüsü doğrulanmıştır. Bu öngörü ile bağlantılı olarak kitapta yer alan temel tespit ise çok yönlü sorunlar karşısında kentsel mekânın bütün boyutlarıyla **çözümlemesinin** ancak disiplinler arası çalışmalarla yapılması gerektiği yönündedir. Ayrıca bu çalışmaların sağlıklı sonuç verebilmesi ve demokratik temsilin geliştirilmesi adına temel önerilerden birisi de çalışmalara ve karar süreçlerine kent sakinlerinin katılımının sağlanmasıdır. **Böylece demokratik algının ülke düzeyinde de daha iyi bir düzeye ulaşabileceği** dile getirilmektedir. Ancak bütün bu çalışmaların olumlu sonuç verebilmesi için kent sakinleri ile birlikte, yerel ve merkezi düzeydeki tüm kurumlara önemli görevler düştüğü vurgulanmaktadır.

Kitap makalelerden oluşan ve çoğunluğu akademisyen olan yazar veya araştırmacılar tarafından kaleme alınması nedeniyle akademik bir üslup ve yöneme sahiptir. Ayrıca bilgi açısından doyurucu bir içeriğe sahip olduğu gibi bilimsel açıdan da incelenebilir bir kaynak niteliğindedir. Yayınlanmasından bu yana on yıl geçmesine karşın eserin içeriğinde ele alınan konular ise hem Türkiye’de ve hem de dünyada giderek ağırlaşan temel kentleşme ve kentleşme sorunları olduğundan, literatür açısından **önemli** bir başvuru kaynağıdır. Bu **çerçevede** eser, araştırmacılar, uygulamacılar, akademisyenler ve **öğrenciler** başta olmak üzere, kent yaşamına duyarlı farklı sosyal kesimlerden tüm kentliler için faydalı ve yol gösterici bir **çalışma** niteliğindedir.

Bununla birlikte, kitapta bölümler halinde ele alınan farklı konular, birer makale **ölçeğinde** ele alındığından, okuyucu tarafından daha kapsamlı ve ileri okumalar için **çeşitli** kaynaklara müracaat edilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca kitapta farklı yazarlar tarafından zaman zaman merkezi ve yerel yönetimlere ait olumsuz uygulama **örneklerinin** eksik ve yetersiz yönleri ortaya konulmaya çalışılmakla birlikte, okuyucunun bilgilenmesi açısından olumsuz uygulamaların yanında, Türkiye’den ve dünyadan alternatif oluşturacak iyi uygulama **örneklerinin** de karşılaştırmalı olarak incelenmesinin daha yararlı olabileceği değerlendirilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

In the book consisting of articles titled “Rethinking the City in the Context of Urban Rights”, which was designed to be published by the Consumer Rights Association and edited by Hakan Reyhan and Özkan Leblebici, the phenomenon of urbanization is explained in the historical development process, while current city and urbanization problems are discussed in terms of urban citizens’ rights and cities are discussed in detail. Considering that the living people are also consumers, it is explained that the scope of urban rights should be considered more broadly. The book was published in 2013 and consists of 307 pages and 8 chapters. Section titles; “Right to the City”, “Transformation of Urban Rights into Urban Rights and Right to the City in the Urban Struggle”, “Thinking of Urban Culture in New Dimensions”, “Urban Citizen as a Consumer, Right to a Healthy and Livable City and Environment: Bolu Example”, “Urban Rights in Urban Transformation” “Need for Transformation within the Framework”, “Looking at Disaster Management from the Perspective of Urban Citizens”, “Basic Principles of Budgeting and Municipality Budget” and “Globalization, Global Cities and Poverty”.

The book explains the phenomenon of urbanization within the historical development process and current city and urbanization problems are discussed, especially in terms of urban rights. Here, unlike other sources, the focus is on the emphasis that people living in cities are also consumers. Thus, the scope of urban rights is discussed more broadly than in the literature. In addition, it was predicted that cities would continue to maintain their importance with their increasing population and place in production organization in the world and in Turkey, and this prediction of the book has been confirmed from past to present. In connection with this foresight, the main determination in the book is that the analysis of urban space in all its dimensions in the face of multifaceted problems should only be done through interdisciplinary studies. In addition, one of the main suggestions for these studies to yield healthy results and to improve democratic representation is to ensure the participation of city residents in the studies and decision-making processes. Thus, it is stated that democratic perception can reach a better level at the country level. However, it is emphasized that all institutions at local and central levels, together with the city residents, have important duties in order for all these studies to yield positive results.

The book has an academic style and method because it consists of articles and is written by authors or researchers, most of whom are academics. In addition, it has a satisfying content in terms of information and is also a source that can be

examined scientifically. Although ten years have passed since its publication, the issues discussed in the content of the work are an important reference source in terms of literature, as they are the basic urbanization and urbanization problems that are getting worse both in Turkey and in the world. In this context, the work is a useful and guiding study for all urbanites from different social segments who are sensitive to urban life, especially researchers, practitioners, academics and students.

However, since the different topics discussed in chapters in the book are discussed at the scale of an article, it is thought that it would be appropriate for the reader to consult various sources for more comprehensive and further reading. In addition, although different authors attempt to reveal the shortcomings and inadequacies of negative practices of central and local governments from time to time in the book, it is considered that it may be more useful to comparatively examine examples of good practices that will constitute alternatives from Turkey and the world, in addition to the negative practices, in order to inform the reader.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: İdris KOLOĞLU, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: İdris KOLOĞLU has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

Reyhan, H. ve Lelebici Ö. (Ed.). (2013). *Kentli Hakları Bağlamında Kenti Yeniden Düşünmek*. (1. Baskı). Ankara: Alter Yay. Rek. Org. Tic. Ltd. Şti.